

I/2. Köztársaságból egyeduralom – Caesar és Augustus

Bevezetés

A Római Köztársaság a Kr. e. VI. század végétől több mint négyszáz éven át sikeresen működött. Ez idő alatt Róma egy kis itáliai városállamból a Földközi-tenger legnagyobb hatalmává vált. A folyamatos hódítások azonban olyan társadalmi és politikai változásokat indítottak el, amelyekkel a régi köztársasági intézmények már nem tudtak megbirkózni. A válság végül polgárháborúhoz vezetett, amelyek után Julius Caesar, majd Augustus alakította át Róma államrendszerét. Míg Caesar nyíltan törekedett az egyeduralomra, Augustus úgy építette ki hatalmát, hogy közben megőrizte a köztársaság látszatát.

A római köztársaság működése

A rómaiak Kr. e. 509-ben elűzték utolsó királyukat, és létrehozták a köztársaságot (latinul *res publica*, vagyis „közügy”). A rendszer legfontosabb jellemzője az volt, hogy a hatalom nem egyetlen ember kezében összpontosult.

Az állam élén évente két **consul** állt. Ők vezették a hadsereget, irányították az állam működését, és egyikük sem dönthetett a másik beleegyezése nélkül. A legnagyobb tekintélyű testület a szenátus volt, amely a külpolitikát, a pénzügyeket és az állam egész működését irányította. Bár hivatalosan csak tanácsadó szerepe volt, a gyakorlatban ez volt a köztársaság legfontosabb intézménye.

A törvényeket a **népgyűlések** fogadták el, és itt választották meg a tisztségviselőket is. A plebejusok érdekeit a **néptribunusok** képviselték, akik vétőjogukkal megakadályozhatták a számukra kedvezőtlen döntéseket.

A köztársaság működését három alapelv biztosította:

- a tisztségek rövid időre szóltak (általában egy évre),
- egyszerre többen gyakorolták ugyanazt a hivatalt,
- a különböző intézmények ellenőrizték egymást.

Ez a rendszer évszázadokon át megakadályozta, hogy bárki királyi hatalomra tegyen szert.

A köztársaság válságának okai

A Kr. e. II. századra Róma hatalmas birodalommal nőtt. A sikerek azonban új problémákat is hoztak.

A **hódító háborúk** során rengeteg rabszolga került Itáliába. A gazdag földbirtokosok olcsó rabszolgamunkával művelték hatalmas birtokaikat, így a kisbirtokos parasztok nem tudtak

velük versenyezni. Sokan elvesztették földjüket, és Rómába költöztek, ahol munkanélküli tömeget alkottak.

Közben a hadsereg is átalakult. **Marius reformjai** után már nem csak földbirtokosok szolgálhattak katonaként, hanem a szegényebb rétegek is. A katonák fizetésüket és földjüket elsősorban hadvezérüktől remélték, ezért egyre inkább hozzá, és nem az államhoz voltak hűségesek. Ez rendkívül veszélyessé tette a politikai küzdelmeket, hiszen a sikeres hadvezérek saját hadseregekre támaszkodhattak.

A politikai élet is megosztottá vált. Az optimáták a szenátus vezető szerepét védtek, míg a néppárti politikusok (populares) a nép támogatásával próbáltak hatalomra jutni. Az ellentétek egyre gyakrabban vezettek fegyveres összecsapásokhoz és **polgárháborúkhoz**.

Julius Caesar felemelkedése

Julius Caesar kiváló politikus és hadvezér volt. Kr. e. 60-ban Pompeiusszal és Crassusszal létrehozta az első triumvirátust, vagyis három vezető politikus szövetségét. A megállapodás segítségével megszerezték a legfontosabb tisztségeket.

Caesar Gallia helytartója lett. Nyolc év alatt meghódította csaknem az egész mai Franciaország területét, amivel óriási hírnevet, gazdagságot és egy rendkívül hűséges hadsereget szerzett. Sikerei azonban félelmet keltettek a szenátusban.

Amikor megbízatása lejárt, a szenátus felszólította, hogy hadseregét felosztatva térjen vissza Rómába. Caesar ezt megtagadta, és Kr. e. 49-ben átlépte a Rubicon folyót. Ezzel polgárháborút robbantott ki. A hagyomány szerint ekkor mondta: „*A kocka el van vetve.*”

Pompeiust legyőzte, majd fokozatosan megszerezte a legfontosabb tisztségeket. Élethosszig tartó diktátorrá választották.

Caesar reformjai

Caesar felismerte, hogy a régi köztársaság már nem képes irányítani a birodalmat, ezért számos reformot vezetett be.

Átalakította a közigazgatást, növelte a szenátus létszámát, több provinciabelinek adott római polgárjogot, földet osztott veterán katonáinak, és támogatta a városalapításokat. Legmaradandóbb intézkedése a Julián-naptár bevezetése volt, amely kisebb módosításokkal ma is naptárunk alapját képezi.

Egyre több jel utalt azonban arra, hogy királyi hatalomra törekszik. Bár a rómaiak gyűlölték a királyságot, Caesar szinte minden fontos tisztséget megszerzett, szobrai templomokban jelentek meg, és különleges tisztelet övezte személyét.

Ezért Kr. e. 44. március 15-én a szenátus több tagja – élükön Brutusszal és Cassiusszal – összeesküvést szervezett ellene, és meggyilkolta.

Az összeesküvők azonban tévedtek: Caesar halála nem állította helyre a köztársaságot, hanem újabb polgárháborút indított el.

Augustus és a principátus

Caesar halála után fogadott fia, **Octavianus** lépett a politikai élet élére. Antoniusszal és Lepidusszal megalakította a második triumvirátust, majd legyőzték Caesar gyilkosait.

A győzelem után azonban a szövetségesek egymás ellen fordultak. A döntő összecsapásra Kr. e. 31-ben Actiumnál került sor, ahol Octavianus legyőzte Antoniust és Kleopátrát. Ettől kezdve ő lett Róma egyedüli ura.

Kr. e. 27-ben a szenátus az Augustus („fenséges”) címet adományozta neki. Augustus tanult Caesar hibáiból. Nem akart királynak vagy diktátornak látszani, ezért formálisan meghagyta a köztársaság intézményeit.

A consulokat továbbra is megválasztották, működött a szenátus és a népgyűlés is. Valójában azonban Augustus kezében összpontosult a hatalom. Ő irányította a hadsereget, a tartományokat, ő rendelkezett a legfontosabb tisztségekkel, és néptribunusi jogkörrel is rendelkezett. Saját magát **princepsnek**, vagyis „első polgárnak” nevezte.

Az általa létrehozott rendszert principátusnak nevezzük. Ez már egyeduralkodó volt, de ügyesen megőrizte a köztársaság külső formáit.

Uralkodása alatt hosszú békés időszak kezdődött, amelyet **Pax Romanának** nevezünk. Fellendült a kereskedelem, fejlődtek a városok, virágzott az irodalom és a művészet. Augustus uralma biztos alapot teremtett a Római Birodalom következő két évszázadára.

Caesar és Augustus uralmának összehasonlítása

Caesar és Augustus egyaránt felismerte, hogy a köztársaság válságát csak erős központi hatalom oldhatja meg. Módszereik azonban különböztek.

Caesar nyíltan összpontosította kezében a hatalmat, ezért sokan attól tartottak, hogy királlyá akar válni. Ez vezetett meggyilkolásához.

Augustus ezzel szemben óvatosabb volt. Meghagyta a köztársaság intézményeit, de úgy alakította át őket, hogy minden fontos döntés végül az ő kezébe került. Ezért uralma hosszú és stabil maradt.

Augustus öröksége

Az Augustus által kialakított császári állam nem csupán az ő uralkodása alatt működött. A principátus olyan stabil rendszert teremtett, amely közel ötszáz éven át fennmaradt a Nyugatrómai Birodalom bukásáig. Ez idő alatt csaknem száz császár követte egymást a trónon.

Voltak kiváló uralkodók, például Traianus, aki a birodalom legnagyobb területi kiterjedését érte el, vagy Hadrianus, aki a határok megerősítésére törekedett. Mások, mint Nero vagy Caligula, zsarnoki és kiszámíthatatlan uralkodásukról váltak hírhedtté. A császárok között akadtak nagy hódítók, kiváló államszervezők, jelentős építkezések támogatói és kegyetlen zsarnokok is.

Mindez azt mutatja, hogy Augustus nem csupán saját uralmát alapozta meg, hanem egy olyan államrendszert hozott létre, amely évszázadokon át meghatározta Európa egyik legnagyobb birodalmának történetét.

Összegzés

A római köztársaság bukását elsősorban a birodalom gyors terjeszkedése, a társadalmi feszültségek és a hadvezérek megerősödése okozta. Julius Caesar már nyílt egyeduralmat épített ki, de politikája ellenállást váltott ki. Augustus viszont úgy szervezte át az államot, hogy megőrizte a köztársaság látszatát, miközben létrehozta a császárkor első, tartós államformáját. Az általa kialakított principátus évszázadokra meghatározta a Római Birodalom működését.